

ZO WERKEN MET OUDERE TEKSTEN DAT ER WERKELIJK IETS AAN IS

Gerda Ern  en Steven ten Brinke

Experimentbeschrijving: Gerda Ern 

Voorinformatie: Steven ten Brinke

VOORINFORMATIE

In 1973 voerde Gerda Ern , onder mijn supervisie, in het kader van haar studie voor het bijvak-didaktiek aan de R.U. te Utrecht, een klein experiment uit met het bescheiden doel uit te vinden of zij onderwijs in oudere literatuur zouden kunnen geven dat haar leerlingen werkelijk motiveerde. Het experiment slaagde.

Omdat het toch wel het hoogst-bereikbare in het leraarsvak is zo les te geven dat je leerlingen zich er volledig door aangesproken voelen, leek het de moeite waard Gerda's ervaringen te publiceren. Een tweede reden is, dat stukjes praktijkbeschrijving, hoe bescheiden van omvang ook, waardevoller zijn dan grote stukken theorie.

Het zo dadelijk volgende verslag is gebaseerd op het door Gerda ingeleverde rapport.

Het plan dat zij in februari 1973 ging uitvoeren was de resultante van haar en van mijn belangen.

Het belang van Gerda, die haar studie met een leraarsbaan combineerde, was een bepaald probleem dat zich in haar lespraktijk voordeed op te lossen (zie de Inleiding). Mijn belang was om een bepaalde onderwijsfilosofie, die ik in de loop der jaren (overigens zeker niet als enige) had ontwikkeld en hier en daar beproefd, nog eens op een andere manier in de praktijk te zien toepassen. Deze filosofie kan, kort, ongeveer zo worden beschreven.

Als je leerlingen werkelijk voor een of ander vak of vakonderdeel wilt interesseren, dan moet je dat in de eerste plaats zien te bereiken *via de keuze van je onderwerp of je opdracht*, niet via didactische sausjes als 'afwisseling', 'motivatie-vooraf', 'leuke sfeer in de klas', 'goede persoonlijke contacten'. De voornaamste reden waarom je als leerling voor de school gemotiveerd kunt raken is dat je er dingen leert en doet die je wezenlijk interesseren (b.v. omdat ze van groot praktisch nut voor je zijn, omdat je een aantal belangrijke dingen duidelijk worden, omdat ze je aangrijpen of opwinden, omdat je er iets over jezelf door ontdekt).

Bij veel leraren komen leerlingen nooit zover, bij sommige af en toe. Het zou vaker kunnen gebeuren als meer leraren zouden beseffen, dat met-leerlingen-voor-hen-interessante-dingen-doen-k n. Dat de school niet zo schools hoeft te zijn.

Er is natuurlijk wel het een en ander voor nodig: denkwerk, een goed begrip voor je leerlingen, eigen belangstelling voor je vak en enig organisatietalent.

De juistgenoemde filosofie - waarover u binnenkort meer kunt lezen in mijn *The Many Looks of Mother Tongue Teaching* (Wolters-Noordhoff-Longman) - kan qua uitwer-

king per vak of vakonderdeel verschillen.

Wat het vakonderdeel literatuurgeschiedenis betreft: hier had ik gemerkt, dat deze voor leerlingen interessante mogelijkheden biedt als je je onderwijs baseert op een zg. *intrigerende vraag of opdracht*. Dit geldt trouwens, naar mijn idee, voor geschiedenis-onderwijs in het algemeen.

Met deze aanpak had ik zelf nog slechts vluchtige ervaringen opgedaan, vandaar dat het zin had dat Gerda ermee experimenteerde.

We bekeken globaal met welke soorten van intrigerende vragen of opdrachten op het terrein van de 17e eeuwse literatuur gewerkt zou kunnen worden. Een van de mogelijkheden werd tenslotte door Gerda concreet ingevuld. Er kwam ongeveer dit uit:

Bestudeer een 17-eeuws kroeglied. Probeer het te pakken, in te voelen qua emoties, instincten, stijl, effect, enz. Transformeer het dan tot een succesvol 20-eeuws singletje zo dat de basisidee, -emotie, bewaard blijft.

Dit is duidelijk een spannende opdracht, die 16-jarigen kan fascineren - en hen niet alleen. Het is dan ook een vrij complete opgave: je moet er bij denken, inleven, creëren, zingen; je moet je bewegen temidden van ruige zienswijzen en instincten, daarbij een reis makend in de Time Machine.

Het resultaat van de lessenreeks die uit deze opdracht voortkwam, was als werd gehoopt. O.a. de enquête-resultaten (zie eind van III) spraken duidelijke taal.

Tot zover deze voorinformatie. Zoals ik heb gezegd is Gerda's experiment bedoeld als een stapje in de richting van een school die de leerlingen werkelijk motiveert. Het is natuurlijk een van de vele experimenten en experimentjes die nodig zijn om te maken dat zo'n vernieuwing zich doorzet. Wat dat betreft is er nog werk aan de winkel.

I INLEIDING

Het nu volgende lesplan is indertijd (februari '73) geboren uit een groot gevoel van onbehagen. Literatuurgeschiedenis in de H.A.V.O.-top, voor mij een levensgroot probleem!

Laten we er van uitgaan - hier valt over te twisten - dat we het noodzakelijk vinden 'iets' aan literatuurgeschiedenis te doen, niet alleen met het oog op het naderende examen, waarmee de leerlingen twee jaar lang bedreigd worden, maar, zo u wilt, voor hun algemene ontwikkeling: 'je moet er toch wel iets van afweten'. Maar hoe kan dit bevredigend gerealiseerd worden?

Gegeven, een lakse H.A.V.O.-groep, nauwelijks geïnteresseerd in literatuur; ze wilden er het liefst zo min mogelijk voor doen. Het moest toch mogelijk zijn om wel interesse te kweken, om hen 'iets' leuk te laten vinden. Mijn *doel* was tweeledig: In eerste instantie te zorgen, dat ze met plezier kunnen werken aan een literair produkt uit het verleden, met name uit de 17e eeuw. Juist die 17e eeuw schept vaak een afstand tussen de tekst en haar lezer.

In tweede instantie was het voor mij belangrijk geworden, te weten te komen, of een

4-H.A.V.O.-leerling het nog noodzakelijk vindt wat van 17e eeuwse literatuur af te weten.

Uitgaande van het standpunt, dat voor leerlingen iedere tekst leuk kan zijn, mits zij maar intrigerende vragen en opdrachten te verwerken krijgen, heb ik het volgende gedaan:

Dat mijn leerlingen geïnteresseerd waren in hedendaagse muziek, was mij voldoende bekend. De Zangeres Zonder Naam en Cornelis Vreeswijk, om maar enkele vertegenwoordigers van het moderne levenslied te noemen, zij waren voor hen een begrip.

Het plan was, om liederen van Bredero zó om te werken, dat het een repertoire kon worden voor een zanger(es) van het levenslied. Graag de liederen op muziek zetten, of op een bestaande melodie maken. Tot slot een bespreking en misschien een uitvoering. Dat laatste wilde ik aan het enthousiasme over laten.

II PLANNING

Het geheel moest $\pm$ 6 lessen duren, inclusief een enquête. Bij de eerste les heb ik de leerlingen verteld wat we gingen doen. De groep bestond uit 22 leerlingen. Ze konden zichzelf opsplitsen in 4 groepen van 4 en 2 van 3 leerlingen. Ik heb hen zelf laten kiezen; een andere mogelijkheid is dat de leraar zelf indeelt. De liederen stonden op stencil, totaal 5, waarvan de groepen er ieder 1 of meer ter keuze konden bewerken. Als voorbeeld vindt u, aan het eind van dit artikel: 'Van Gierige Gerrit en Modde van Gompén'. De bewerking van de leerlingen is erbij opgenomen.

III DE LESSEN

Na een kort klasgesprek over het genre van de liederen, o.a. uit welke tijd ze komen en van wie ze zijn, moeten ze nadenken over de aanpak. De meesten willen de tekst eerst goed uitpluizen, een soort vertaling maken en daarna een bewerking in het moderne genre.

'Moet er een melodie bij?' vraagt één leerling. Natuurlijk! Ja mag zelf een melodie maken, maar ook een bestaande nemen. Voor 'doe-het-zelvers' liggen alle wegen open. Iedere groep heb ik een opbergmap met een nummer gegeven (1 t/m 6). Daarin kunnen ze alles wat met het projekt te maken heeft, bewaren, zodat het materiaal bij elkaar blijft. Zelf neem ik aan het eind van elk lesuur de mappen mee en deel ze weer uit aan het begin van iedere les. Dit om stagnatie door vergeten te voorkomen.

Groep v, bestaande uit een groep van 4 jongens, die zo gauw de gelegenheid zich voordoet - en dat is vaak - fanatiek gaan kaarten, zijn al gauw 'in'. Gierige Gerrit boeit hen in hoge mate. Ze proberen allemaal sterke woorden te vinden.

Alle groepen zijn vanaf het begin goed bezig. Ik loop rond om af en toe wat vragen over moeilijke woorden en zinconstructies te beantwoorden.

Na enig overleg heeft iedere groep een lied ter bewerking gevonden. Aan het einde van deze eerste les moet ik voor het eerst de leerlingen attenderen op de bel en hen adviseren, hun spullen op te bergen.

Bi j de tweede les zitten alle leerlingen snel weer in hun groep, en na het uitdelen van de mappen zitten ze weer te discussiëren over de diverse voorstellen. Eén groep zit al zingend het lied te maken, een andere vraagt of er een piano op school is, zodat ze hun lied ten gehore kunnen brengen.

De groep 'kaarters' komt een stopkontakt achter het bord bekijken, want ze willen thuis hun lied op de band opnemen; ze kunnen dan rustig oefenen. Natuurlijk reageer ik enthousiast. Van mij hoeven ze zeker niet 'live' op te treden als ze dat niet willen. Helemaal geen pressie tot uitvoering!

Eén groep zit in een impasse. Zeker niet verwonderlijk, ik vertel hun dat ook. Ik tracht te bemoedigen door te zeggen, dat dit heel gewoon is. Doorgaan, dan kom je er vanzelf overheen. Ik wil hen wel in de gaten houden, zodat ik hen eventueel kan helpen. Het zou vervelend zijn als ze de mist in gingen.

Derde les. Na binnenkomst aan de slag. Mededeling' nog 3 lessen werken en dan moet het af zijn. Op een vraag van een leerling, of ze het zelf moeten zingen, reageren de andere leerlingen positief. Afspraak, om de 6e les een soort uitvoering te houden.

Tegen het einde van deze intensief benutte les, deelt de groep 'kaarters' mee, dat ze klaar zijn met de tekst en vanavond thuis aan de slag gaan, om de boel op de band te krijgen. Ik zit even met het probleem: moet ik hun de twee resterende lessen niet iets anders opdragen? Ik doe het niet, omdat ik vind, dat ze hard en met enthousiasme hebben gewerkt.

Eén groep vindt het werken niet leuk. Ze vinden het zo moeilijk.

Bij de *vierde les* delen de 'kaarters' mee, dat ze gisteren de hele avond bezig zijn geweest. De hele les zitten ze na te praten. Ik informeer nog even, of ze geen zin hebben in nog een lied, maar ze bedanken vriendelijk. Ze gaan liever kaarten. Het stoort de anderen totaal niet.

De methode, die de groepen over het algemeen toepassen, is als volgt: eerst de tekst bekijken, dan in proza vertalen, een passende melodie zoeken, dan de tekst aanpassen, d.w.z. laten rijmen. Over problemen wordt soms heftig gediscussieerd, maar iedereen komt tot een oplossing.

Eén groep vraagt nog, of het goed Nederlands is om te zeggen: laat dit in liefde bloeien. Ik leg hun enthousiast uit, hoe mooi dat is in de 17e eeuw en vertel kort iets over de Rederijkerskamers.

Een andere groep wil de volgende les een leeg lokaal om bij een gitaar hun lied te oefenen.

Vijfde les. Dit is een afrondingsles. Iedereen moet aan het einde hiervan klaar zijn voor de uitvoering, d.w.z. zingen geoefend hebben, de tekst bij mij inleveren, zodat ik deze kan stencilen.

Zesde les. Eerst worden de stencils met hun eigen produkten uitgedeeld. De leerlingen willen het rustig bekijken, voordat er gezongen wordt. Er komen leuke reacties. Ten opzichte van hun eigen lied zijn ze erg krities. Welke groep begint te zingen? Eén groep (die het zo moeilijk vond) wil helemaal niet. De anderen vinden dat erg slap. Er wordt wel geruzied over het eerste optreden. Iedereen wil zingen, maar niemand wil het eerst. Uiteindelijk biedt één groep zich aan. (De band zal voor het laatst bewaard worden). Luid applaus! Ze willen echter niet voor de klas. Dan maar blijven zitten. Geen dwang alsjeblieft! Na ieder optreden, dat overigens verder wel vóór de klas verloopt, is er een warm applaus, ook al loopt het daverend uit de hand. Tot slot wordt het bandje van de groep 'kaarters' gedraaid, een waarlijk sublieme compositie. Ze hebben bij het refrein steeds gejoel van fans opgenomen.

In een Wim-de-Bie-Kees-van-Kooten-achtig interview vertelt de leider van de groep Pipoe en de Poppers, hoe zij tot hun lied gekomen zijn. Daarna wordt het lied ten gehore gebracht. Het einde is tragisch!

Nu zijn er nog krap tien minuten over, waarin de leerlingen de enquête-vragen kunnen invullen. Ze vragen of ze hun naam erop moeten zetten. Ik zeg, dat het niet hoeft. Een paar doen het wel, de meesten niet.

Mijn globale indruk is dat de leerlingen er veel plezier aan hebben gehad.

Door middel van die enquête wilde ik te weten komen:

a of ze er plezier aan hadden beleefd

b of ze er ook nog iets van hadden geleerd

c of ze het nodig vonden iets van 17e eeuwse literatuur te weten

d of ze de gevolgde methode daarvoor de goede manier vonden om de stof te benaderen.

Ook heb ik hen naar suggesties gevraagd voor andere lessen.

IV SAMENVATTENDE CONCLUSIES

1 projekt(je) geslaagd, veel plezier

2 ze hadden er ook nog wel iets van geleerd

3 leerlingen vinden het noodzakelijk, iets van 17e eeuwse literatuur te weten

4 de gevolgde methode is hiervoor de aangewezen weg.

Suggesties: toneel/verhalen schrijven, liefst veel groepswork.

Voor de exacte cijfers kan de lezer zich altijd tot mij wenden¹. Een volledige uitwerking hier zou te veel plaats innemen. De lezer kan uit deze konklusies zijn konklusies trekken, ook over de gevolgde methode, die misschien kritiek zal uitlokken.

V OPMERKINGEN ACHTERAF

Drie leerlingen hadden er geen plezier aan beleefd (zie derde les). Ik wist vermoedelijk wel wie dat waren. Dit baseerde ik op opmerkingen tijdens één van de lessen. Ik had eigenlijk met deze leerlingen moeten doorpraten, waarom ze het niet leuk vonden. Helaas heb ik dit door tijdgebrek toen laten zitten. Bij herhaling van een soortgelijk projekt, zou ik zeker deze nalatigheid herstellen. Bovendien zou ik gevarieerder te werk willen gaan en niet alleen Bredero uitkiezen. Nog een mogelijkheid is stukken van Cats toetsen aan de hedendaagse opvattingen. Juist een uitgebreider programma nemen, om de veelzijdigheid van deze methode nog beter te laten uitkomen.

Zelf heb ik aan dit projekt ook veel plezier beleefd. De groep was t.a.v. het vak Nederlands veranderd. Ze hadden ideeën gekregen en voor de uitvoering daarvan wilden ze ook werken. Het is voor mij fijn geweest, een methode te leren kennen, om met meer animo aan literatuurgeschiedenis te werken, zeker in deze groep.

1 Jan van Scorelstraat 43, Utrecht, tel. 030-517653.

VAN GIERIGE GERRIT EN MODDE VAN GOMPEN

De gierige Gerrit, die lebbige dief,
Die vrijt nu zijns gelijk
Die vrijt nu etc.
Wangt hij het Modde van Gompens lief,
Die lelijk is en rijk,
Die lelijk is en rijk,
Die lelijk is en rijk.

Zij het ien azingt ruim van vel,
Niet muisvaal, noch niet bongt,
Niet muisvaal, etc.
Na 't rottegrauw gelijkt wel, Ma
Naar zwart was 't in de grongd,
Naar zwart was etc.

Haar tangden zijn kastangiebruin,
Heur lippen en pinpelpaars,
Heur lippen etc.
Ze het ien veurhoofd tot heur kruin,
En hier en daar wat haars,
En hier en daar etc.

In haar vermaalde wangen bliek,
En in heur mooie kin,
En in heur mooie kin,
Daar ziet men 't leger van de Griek
En trotse Trojen in,
En trotse etc.

Ze is geborst, gebuikt, gebild,
En louter in de vang,
En louter in de vang,
Praat van Rosbaaier zo gij wilt,
Dees het ien ander gang,
Dees het etc.

lebbig = onaangenaam, bits
Modde van Gompens = oneervolle naam voor
een vuile lompe vrouw.
azingt = aangezicht
vermaalde = gepleisterde
louter in de vang = geheel en al in de
bloei.
Rosbaaier = Ros Beiaard
snee = snit

Dit monsterum of ongediert
Dat voert zo hogen pracht,
Dat voert zo etc.
Daar wordt gien snof, gien snee versierd,
Of 't is heur dag'lijks dracht,
Of 't is heur etc.

Gerrit is wat rood en wat blauw,
Wat paars, wat kakelbongt,
Wat paars, wat etc.
Z'n tangden as ien wouweklauw
Staan averechts in z'n mongd,
Staan averechts etc.

Hij ziet er nou zo jongetjes uit,
Wangt hij het korts 'ehaard,
Wangt hij het etc.
Nadat hij schoon was uit'eruid
Kreeg hij z'n tweede baard,
Kreeg hij etc.

Hij is zo ankstelijk mooi,
Men vreest dat men hum ziet,
Men vreest dat men hum ziet,
Zijn vaar het brieven van octrooi,
Men mag 't nadrukken niet,
Men mag etc.

Zo iemand nog een stempel vindt,
Die kapt ze vrij an twee,
Die kapt ze etc.
En drijft ze met die woste wind
Diep in de Zuier Zee,
Diep in de Zuier Zee,
Diep in de Zuier Zee.

versierd = bedacht
wouweklauw = nagel van een wouw
'ehaard = zijn haar verloren
ankstelijk = vreselijk
't in 9e strofe = het aangezicht van Gerrit.
stempel = waarmee het gezicht nagedrukt zou
kunnen worden.

VAN GIERIGE GERRIT

Gierige Gerrit die snode rakker
die houdt wel van een stevige pakker
Hij heeft daarvoor Jacqueliën
Een lekkere geile rijke mien

refrein: Doebie Doeb Dab enz.

Ze is helaas wat ruim van vel
En haar kleurtjes doet het ook wel
ze is van het vuilnisbakkenras
en ze is wat zwart onder het gras
refrein

Ze is geborst, gebuikt, gebild.
Als het ware in elkaar gedrild
ze is lekker, niet overrijp
een alternatief voor een vergrijp.
refrein.

Gerrit is bont tot op zijn kont
en hij heeft een fietsenrek in zijn mond.
Het is een kale oude sok
met een sikje als een versleten bok.
refrein.

Ook Jacqueliën, die mooie snol
Ja, ook zij ging op hol
Door iedereen in de steek gelaten
stierf Gerrit eenzaam en verlaten.